

UD.1.
A época de Entreguerras:
DEMOCRACIAS E
TOTALITARISMOS
(tema 11 do livro)

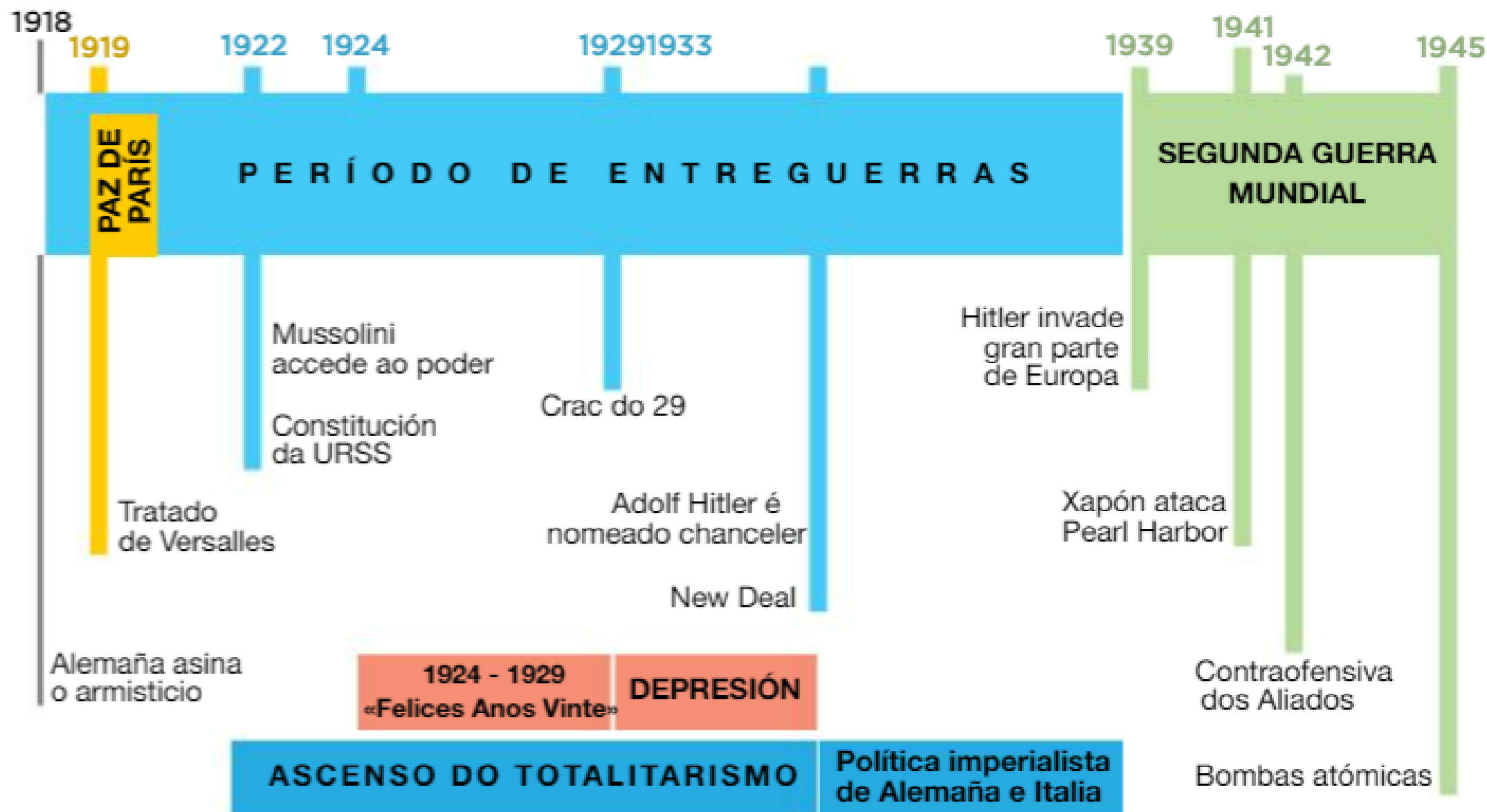

- Non obstante, pouco a pouco, durante os 20 anos da época de entreguerras, eses sistemas foron substituídos por **réximes autoritarios ou totalitarios**, cuxos dirixentes convenceron amplos sectores da poboación de que eles eran máis capaces de facer fronte ás dificultades de posguerra; sobre todo, tras o inicio da **Gran Depresión en 1929**.

- A **Gran Guerra** rematara co triunfo aliado, que parecía ser tamén o triunfo da **democracia parlamentaria** en todos os países **européos**, a excepción da Unión Soviética. E así foi nun primeiro momento, cando os novos países xurdidos do conflito adoptaron formas políticas democráticas, na súa maioría **republicanas**, incluíndo Alemaña e Austria.

1. O EFÉMERO TRIUNFO DA DEMOCRACIA

- En 1919 a **democracia parlamentaria** era a fórmula política máis estendida por todo o continente europeo. Vinte anos despois, en 1939, a democracia só permanecía nos países escandinavos, Reino Unido, Francia, Bélxica, Holanda e Suíza.
- Nos demais países de Europa xurdiron novos réximes ditatoriais, de tipo **autoritario** ou **totalitario**.

Distribución xeográfica

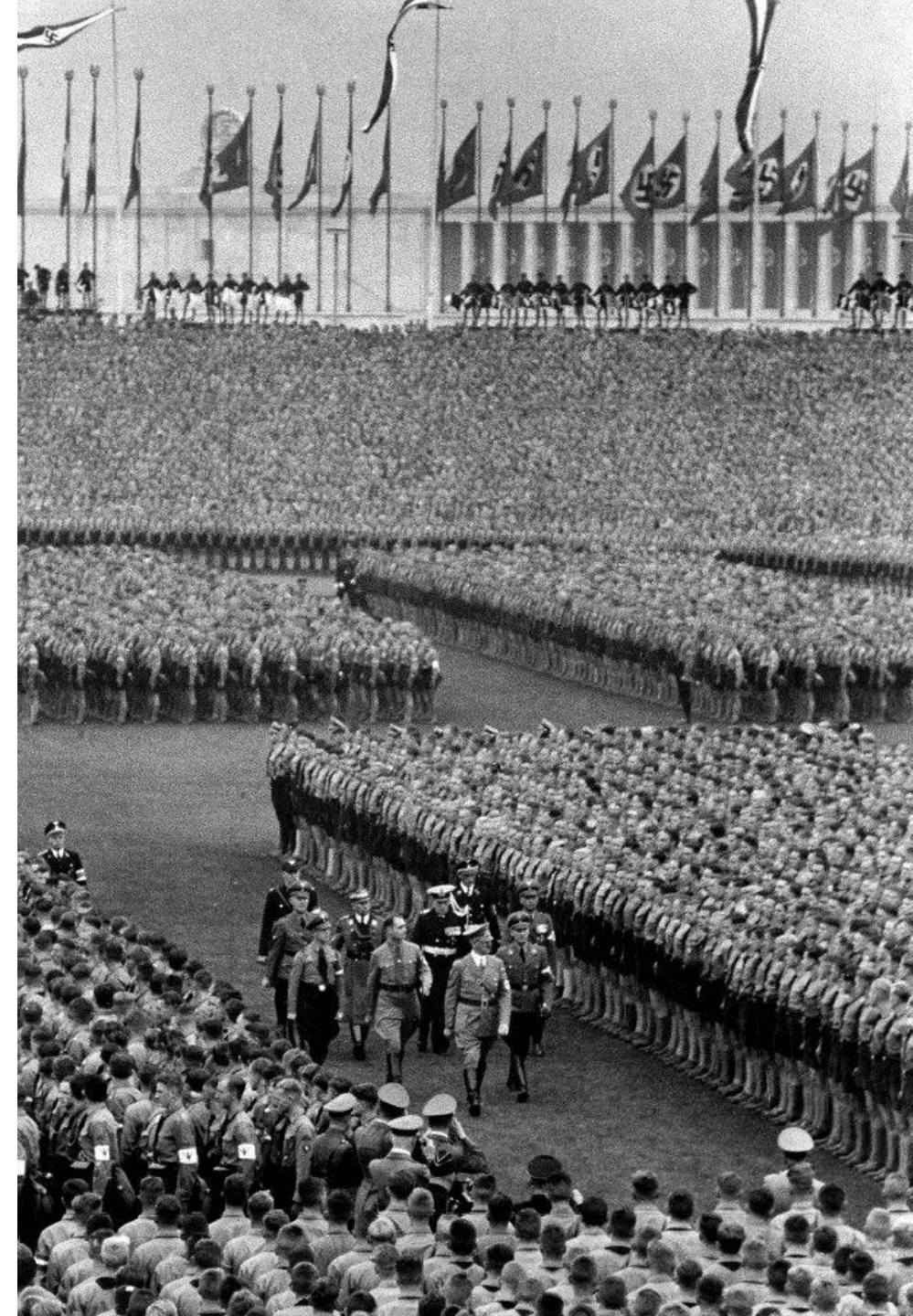
- A **crise da democracia** nesta época tivo diferentes **causas**:
 - As graves dificuldades **económicas** legadas pola guerra
 - A agudización dos **conflitos sociais** e laborais
 - As tensións **nacionalistas** entre Estados ou dentro dos Estados que contaban con minorías nacionais importantes
 - As duras **loitas políticas** dos partidos de dereita e de esquerda dentro dos países, que se desenvolvían nun clima **belicista** e **radical**, propio da posguerra.

TIPOS DE RÉXIMES POLÍTICOS

	RÉXIME DEMOCRÁTICO	RÉXIME AUTORITARIO
Orixe do poder	- Soberanía popular - Poder delegado en representantes elixidos - Hai eleccións e referendos - Igualdade dos cidadáns ante a lei	- Poder persoal ou teocrático - Non hai eleccións ou simúlanse. Hai plebiscitos. - Xerarquización dos cidadáns
Quen exerce o poder	☐ Sistema parlamentario - Separación relativa de poderes: ▪ Executivo: Goberno ou xefe de Estado, dependente do poder lexislativo ▪ Lexislativo: unha ou dúas cámaras ☐ Sistema presidencial - Separación estrita de poderes: ▪ Executivo: xefe do Estado independente do lexislativo ▪ Lexislativo: unha ou dúas cámaras	- Concentración dos poderes nun xefe forte, un comité ou un partido. Papel simbólico das asembleas. - Executivo independente do lexislativo

	RÉXIME TOTALITARIO
Orixe do poder	- Persoal ou oligárquico - Non hai eleccións ou simúlanse. Hai plebiscitos. - Xerarquía de cidadáns ou simulación de igualdade.
Quen exerce o poder	- Concentración dos poderes nun xefe forte, un comité ou un partido. Papel simbólico das asembleas. - A autoridade do Estado esténdese a todas as facetas da vida social e privada. - O partido controla o Estado.

2. O FASCISMO EN ITALIA

2.1. A crise da posguerra en Italia e o ascenso ao poder do fascismo

- Para entender o xurdimento e, sobre todo, o éxito do fascismo en Italia, hai que ter en conta o **contexto** que se estaba a vivir neste país ao remate da Gran Guerra.
- En **primeiro lugar**, a poboación italiana estaba moi descontenta polos acordos de paz alcanzados tras a Primeira Guerra Mundial.
 - Italia loitara no bando dos aliados e, polo tanto, no bando dos gañadores. Pero as **ganancias territoriais** conseguidas eran moito menores das esperadas.
 - A **guerra**, que tantos sacrificios costara, só aportou morte, feridas, traumas e unha fonda crise económica.

- En **segundo lugar**, as dificultades económicas da posguerra (paro, inflación, etc.) xeraron un clima de **conflitividade social** moi intenso.
- Os **sindicatos** creceron en afiliados e promoveron folgas e outras medidas para obter dos empresarios e políticos melloras laborais para os traballadores. Estas accións asustaron os sectores máis **conservadores**, quen desconfiaron da capacidade dos gobernos liberais para impoñer a orde nas rúas e deron o seu apoio a grupos que optaban por medidas máis contundentes.

- Neste contexto tan convulso, **Benito Mussolini**, constituíu en Milán no ano **1919** os *Fasci Italiani di Combattimento*, uns grupos paramilitares formados por ex-combatentes, cuxo obxectivo era reprimir o movemento obreiro, enfrontándose nas rúas a socialistas, comunistas e sindicalistas.
- Estes grupos foron o xerme do **Partido Nacional Fascista**, que Mussolini fundou no ano **1921**.

- De **1921** a **1922**, o fascismo usou a violencia como arma para neutralizar os inimigos e impoñer as súas ideas.
- Así, gañou o apoio de diferentes **sectores**:
 - ☐ da **clase media**, descontenta polo descenso do seu nivel de vida a causa da crise;
 - ☐ do **gran capital**, desexoso de deter o auxe do comunismo;
 - ☐ e de moitos **ex-combatentes** e **parados** descontentos;

- En outubro de **1922**, a exitosa intervención dos Fascios contra os sindicatos e as folgas obreiras levou a Mussolini a reclamar o poder. Para exercer presión sobre o goberno, organizou unha **Marcha sobre Roma** coas súas “camisas negras” (uns 40.000), logrando que o rei Victor Manuel III o nomease xefe do goberno, co beneplácito do goberno liberal.
- Mussolini formou un primeiro **goberno de coalición** con outros partidos de dereitas. Xa entón, o Partido Fascista agrupaba máis de 300.000 militantes.

2.2. A doutrina do fascismo

- Para superar o que consideraba envellecidos moldes **democráticos** e facer fronte a revolución social **comunista**, Mussolini articulou unha **ideoloxía** que mobilizou a sociedade italiana.
- O proxecto fascista promovía unha **militarización da sociedade civil** para insuflar nela as virtudes castrenses de respecto á xerarquía e aos principios de obediencia e disciplina. Todos os cidadáns terían que axudar a reconstruír un imperio e debían someterse ao Estado para facer fronte ao inimigo exterior.

- O **pensamento fascista** baseábase en:

- ❖ **Nacionalismo extremado.** Implicaba o expansionismo territorial para formar un imperio e recuperar a gloria de Italia.
- ❖ **Modelo de Estado totalitario:** “Nada fóra do Estado, nada contra o Estado, nada sen o Estado”. Ao fronte do Estado un líder carismático con poder indiscutido, como encarnación do destino da patria.
- ❖ **Partido único.** Tiña a tarefa de administrar todos os niveis e ámbitos do Estado. Isto significou a fin do pluralismo político e tamén das liberdades individuais.
- ❖ **Economía dirixida polo Estado,** cun claro rexeitamento tanto do comunismo como do capitalismo. Busca da autarquía económica.
- ❖ **Control social** a través da propaganda, a censura, represión e o dominio de todos os espazos propios da socialización humana (escolas, sindicatos, patronais, asociacións xuvenís, etc.)
- ❖ **Militarismo.** Defensa da guerra como instrumento de poder, prestixio e progreso dos pobos.

«... O sistema de vida fascista pon de relevo a importancia do Estado e recoñece o individuo só na medida que os seus intereses coinciden cos do Estado... o fascismo reafirma os dereitos do Estado como a expresión da verdadeira esencia do individual. A concepción fascista do Estado abrangueo todo; fóra del non poden existir, e menos aínda valer, valores humanos e espirituais. Entendido deste xeito, o fascismo é totalitarismo, e o Estado fascista... interpreta, desenvolve e outórgalle poder adicional á vida enteira dun pobo (...). Para lograr ese propósito impón a disciplina e fai uso da súa autoridade (...).».

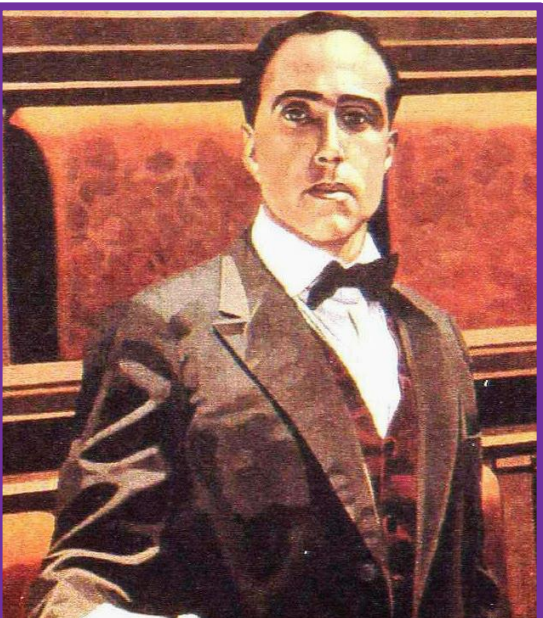
Benito Mussolini. *A doutrina do fascismo*, 1932.

2.3. Da ditadura reaccionaria ao novo Estado totalitario

- Dende **1922** ata **1924**, o goberno de coalición presidido por Mussolini conseguiu éxitos políticos que aumentaron o prestixio do presidente e do Fascismo:

- Atou as mans aos sindicatos
- Acalou a oposición política
- Restableceu a orde pública
- Remontou a crise económica con medidas proteccionistas

- Con todo isto consolidou o seu poder e en **1924** acelerou a implantación das súas reformas. Unha manifestación do novo xiro iniciado foi o asasinato do líder socialista **Giacomo Matteotti**, que criticara duramente o goberno e a represión fascista.

- Entre 1924 e 1926, Italia converteuse nun Estado totalitario onde convivía un rei, Víctor Manuel III, con poderes limitados, e un **Duce**, Mussolini, cun **poder ilimitado e perpetuo**.
- Neses anos, o **Partido Nacional Fascista** contaba con case un millón de afiliados, que garantían unha canteira de homes dispostos a administrar as institucións (alcaldes, cargos da administración, etc.)
- Por outra banda, o Estado tamén asumiu o control dos sindicatos, das asociacións femininas, organizacións xuvenís, etc. Con estas accións levantou os piares do **Estado corporativo**, coa idea de lograr a **unidade e o benestar nacional** a partir da suma das aportacións de cada unha das “corporacións” que forman o Estado (campesiños obreiros, soldados, funcionarios, etc.)

- Desde 1929 e durante o período da Gran Depresión, Mussolini vai intensificar as **políticas económicas autárquicas**.
- Nese mesmo ano de 1929, Mussolini vai firmar co Papa Pío XI os **Acordos de Letrán** para resolver a complexa situación do Vaticano en Italia.

- A estabilidade no contexto de Entreguerras e, sobre todo, a partir da Gran Depresión, vai aumentar o **prestixio internacional de Italia** e, nos inicios da década dos ano 30, Mussolini asumiu un papel importante nas relacións internacionais.

2.4. O achegamento da Italia fascista á Alemaña nazi

- Dende o acceso ao poder de **Hitler** en **Alemaña** no mes de xaneiro de **1933**, Mussolini inclinouse a favor do aliñamento co novo réxime totalitario xermano, deixando de lado a postura conciliadora que antes exercía nas relacións internacionais.
- Manifestacións deste cambio foron as seguintes accións:
 - Invasión e conquista de **Abisinia** (1935), coa oposición franco-británica e o apoio alemán.
 - A intervención conxunta con Berlín en apoio a **Franco** durante a Guerra Civil Española.
 - Apoio a Alemaña na expansión das súas fronteiras.
- O obxectivo de Mussolini era contar co apoio alemán para **expandirse** polo **Mediterráneo** (rexurdimento do “imperio romano”)

NON PREVARRANNO

*...per la Patria
i miei occhi!*

*per la Pace
il vostro denaro.*

PRESTITO NAZIONALE

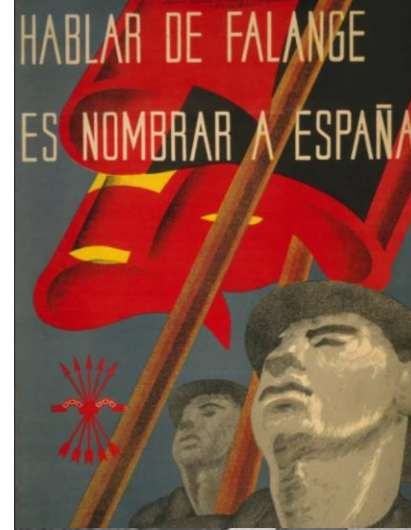
RENDITA ANNUALE 5% NETTO
EMESSA L. 86,50 per 100 NATALI
CREDITO EFFETTIVO 5,78 per %

ATELIER BUTTELI - TORINO Via Montebello 21

LE SOTTOSCRIZIONI SI RICEVONO :

PRESSO LE FILIALI DEGLI ISTITUTI DI EMISSIONE DI CREDITO ORDINARIO - CASSE DI RISPARMIO - BANCHE POPOLARI E COOPERATIVE - DITTE E SOCIETÀ BANCARIE - PARTECIPANTI AL CONSORZIO DEL PRESTITO

- O triunfo en Italia alentou a aparición de **movimentos de inspiración fascista** noutros países europeos durante o período de Entreguerras (1919-1939). Algúns exemplos son a Falanxe de José Antonio Primo de Rivera en España, a Cruz e a Frecha de Ferenc Szálasi en Hungría ou o movemento Ustacha de Ante Pavelic en Croacia.
- Sen embargo, o nacional socialismo alemán, liderado por Adolf Hitler, foi o único que constituíu un **régime propio e plenamente totalitario**.

Monarquia
Democracia
Ditadura fascista e nazi

Ditadura conservadora
Ditadura estalinista
Anschluss (união política da Alemanha e da Áustria, em 1938)

(1936) Data de instauração de regime ditatorial

3. O NAZISMO EN ALEMAÑA

3.1. A República de Weimar durante os anos vinte.

A derrota de Alemaña na Gran Guerra dera orixe á creación dunha pequena **República democrática** con capital na pequena cidade de Weimar.

A posguerra foi moi dura en Alemaña a nivel **económico**: o país tivo que afrontar non só as propias desfeitas internas, senón tamén pagar altas sumas a os países vencedores, como indemnización pola súa responsabilidade na guerra. Isto contribuíu a alimentar o **malestar social** e o sentimento de humillación polo ditado no **Tratado de Versalles**.

- A pesar de todo, a República de Weimar pareceu **consolidarse** durante o decenio dos anos vinte sobre a base do acordo político dos partidos de esquerda e de centro. A iso contribuíron igualmente as boas perspectivas económicas mundiais desde **1924** e o apoio financeiro de Estados Unidos á recuperación.

- Maila os seus **éxitos** na estabilización económica e na restauración do prestixio exterior alemán, a República de Weimar tivo que facer fronte a un dobre **desafío** latente:
 - Pola **esquerda**, a axitación **revolucionaria** fora moi intensa entre **1919** e **1921**, cando o **Partido Comunista** alemán tentou imitar aos bolxeviques rusos con sucesivas insurreccións, co obxectivo de impoñer un Estado comunista, ao igual que en Rusia. Estas revolucións foron sempre sufocadas pola policía e forzas armadas, coa axuda dos *freikorps* (grupos paramilitares de extrema dereita)

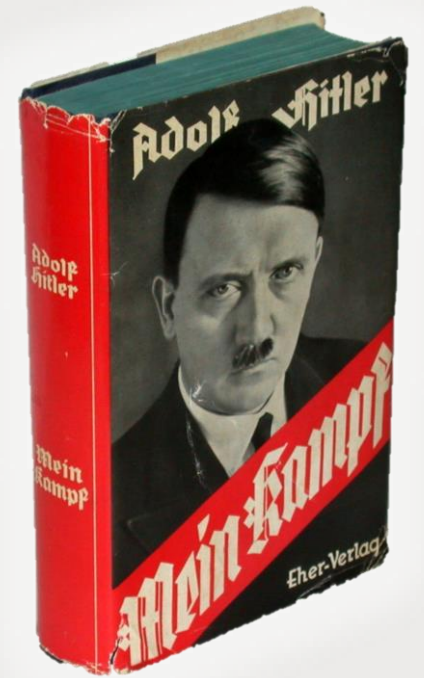

➤ Pola **dereita**, a **axitación nacionalista antidemocrática**, promovida, entre outros grupos, polo **Partido Nacional Socialista Obreiro Alemán** liderado por **Adolf Hitler**, que contaba con unha sección paramilitar (SA), dedicada a combater os comunistas. Aproveitando as dificultades económicas de **1923**, o nazismo orquestrou un intento de golpe de Estado en novembro. Foi o errado ***Putsch da Cervexaría de Múnic***, polo que Hitler foi condenado a cinco anos de prisión, aínda que só estivo nela nove meses. O fracaso, á parte de darlle popularidade entre a extrema dereita alemá, convenceuno de usar a vía legal para destruír a democracia desde dentro do sistema.

3.2. A doutrina do nazismo

- Durante a súa estadía no cárcere, Hitler escribiu ***A miña Loita***, no que plasmou a súa ideoloxía e trazou un curso de acción para asegurar a supremacía da raza aria.
- As ideas motoras articuladas na ideoloxía do nazismo combinaban e radicalizaban varias tradicións preexistentes, e baseábase nos seguintes principios:

- ❖ Unha **concepción da patria alemá** que se fundamentaba sobre bases raciais (superioridade da raza aria xermánica)
- ❖ Unha **visión social-darwinista da vida e da historia**. Só os máis fortes tiña dereito a sobrevivir, aínda que fora á custa dos máis débiles.
- ❖ Un **antisemitismo racial extremado**. Os xudeus eran a ameaza máis perigosa para a patria e raza alemá e, polo tanto, había que aniquilalos.

- ❖ Unha **filosofía política** que consideraba o **Estado**:
 - Como unha entidade **paramilitar**, para a protección da patria e da raza
 - Que debía aspirar á condición de poder total (Estado **totalitario**)
 - Sobre unha **sociedade** disciplinada, obediente e xerarquizada
 - E un Estado **oposto** tanto á doutrina liberal-democrática como ás ideoloxías marxistas e revolucionarias
- ❖ Unha articulación do **partido** moi similar a un **exército civil** combatente contra os “inimigos” da patria, e que debía converterse da **columna vertebral** do Estado totalitario despois da toma do poder.

3.3. Da marxinalidade á toma do poder

- Na década dos anos vinte, o movemento nazi non tivo bos resultados electorais. Nas eleccións xerais de **1928** só obtivo 12 deputados no *Reichstag* (Parlamento). Non obstante, o NSDAP tiña entón uns 100.000 militantes disciplinados entregados á adoración do seu Führer e demais dirixentes nazis, entre os que destacaban Hermann **Goering**, Josef **Goebbels** e Heinrich **Himmler**.

- A posición dos nazis cambiou tras o estalido da **Gran Depresión** mundial de **1929**. O impacto da crise económica en Alemaña foi moi severa: a produción industrial reduciuse a metade, o número de desempregados disparouse ata os 6 millóns, disparouse a inflación, etc.

- A miseria xeneralizada provocou un cataclismo político. Moitos dos sectores afectados, sobre todo **as clases medias urbanas e rurais**, volveron a mirada cara os nazis co seu discurso de salvación política e rexeneradora.

- Nas eleccións de **1930**, o partido nazi conseguiu case 6 millóns e medio de votos, converténdose no segundo partido de Alemaña. Nos meses seguintes o NSDP duplicou os seus militantes.
- A incapacidade dos Gobernos nos anos 1931-32 para facer fronte á crise e a violencia nas rúas acelerou a deriva política e electoral antidemocrática.
- Así as cousas, nas eleccións de **1932**, os nazis obtiveron o seu máximo nivel de votos: case 14 millóns.

«La inflación, el paro, las crisis políticas y, no en menor grado, la estupidez extranjera, habían soliviantado al pueblo alemán: para el pueblo alemán el orden ha sido siempre más importante que la libertad y el derecho. Y quien prometía orden (el propio Goethe dijo que prefería una injusticia a un desorden) desde el primer momento podía contar con centenares de miles de seguidores.»

(Stefan Zweig, El mundo de ayer)

3.4. O Estado totalitario

- No ano **1933** Hitler foi nomeado **chanceler de Alemaña** (xefe de goberno) polo presidente da República, Hindenburg.
- A instauración da **ditadura nazi** foi case inmediata. Dous días despois do seu nomeamento, o Führer **disolveu o Parlamento** e, co consentimento do presidente, promulgou un decreto polo que se **anularon**, na práctica, a **Constitución** e os **dereitos cidadáns**.

- Entre o ano **1933** e **1934** promulgou unha serie de leis e levou a cabo medidas encamiñadas a construír e desenvolver o **Estado totalitario**:

- A **lei de plenos poderes**, outorgoulle o dereito a gobernar sen intervención doutros órganos do Estado.
- **Prohibición de todos os partidos políticos** excepto o NSDAP.
- **Feroz represión** contra os opositores políticos e sectores da poboación xulgados como “perigosos” ou “indesexables” (xudeus, xitanos, enfermos, etc.) Para iso usou a policía secreta (**Gestapo**) e tamén o grupo paramilitar do seu partido (**SS**) A represión tamén afectou ao mesmo partido, rematando con calquera disensión interna (noite dos coitelos longos, contra as SA)

3.5. A represión contra os xudeus

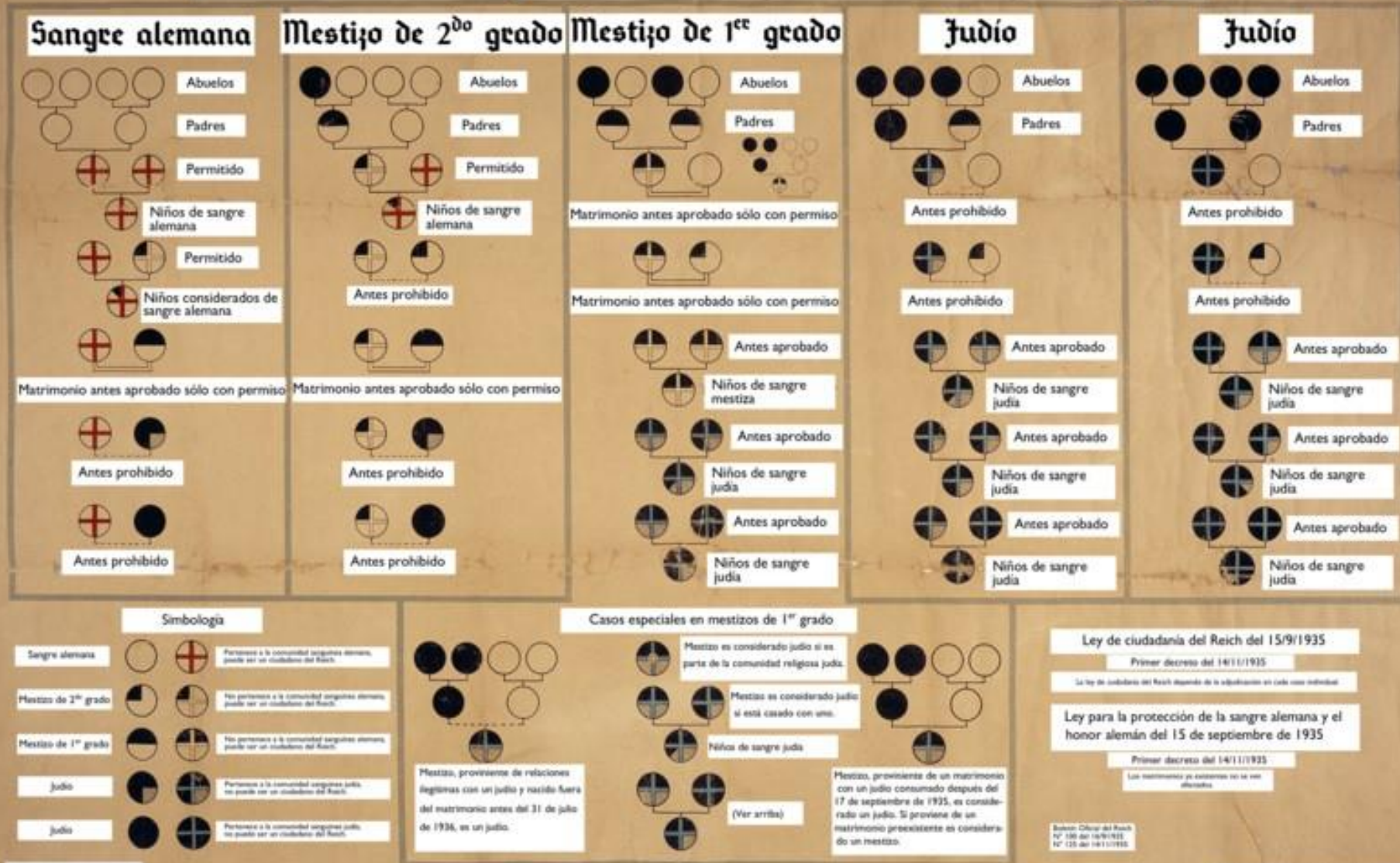

- A represión estatal cebose na poboación xudía, que era, en 1933 de case medio millón de cidadáns alemáns. O proceso foise radicalizando co tempo, e podemos distinguir tres **fases**:

1. Entre **1933-1938, política de discriminación dos xudeus**: expulsión da Administración, prohibicións para exercer oficios e acceder a determinados servizos ou lugares, retirada da nacionalidade, etc.
2. Dende a “**noite dos cristais rotos**” (1938) iniciouse unha **política de segregación**, que incluía a creación de guetos pechados nas cidades e traslado a campos de concentración.
3. Tras o inicio da II GM (1939) o nazismo emprendeu a “**solución final**”: o exterminio físico da poboación xudía.

Las Leyes de Núremberg

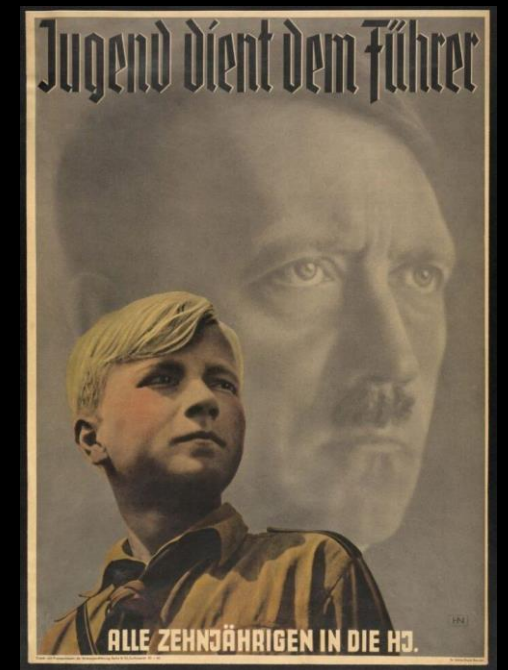
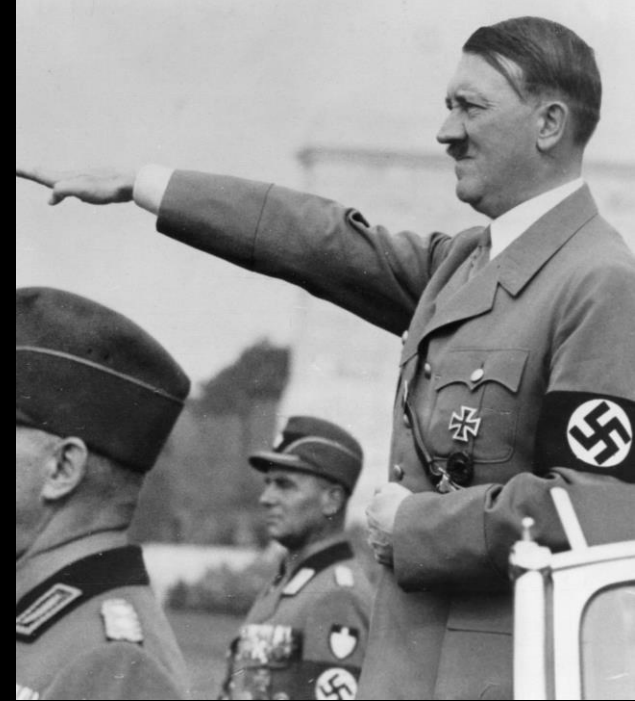
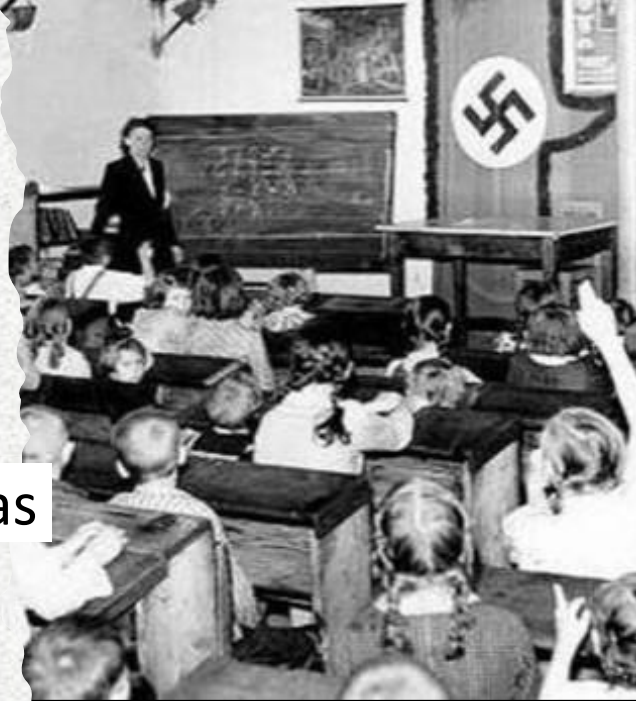
3.6. Unha sociedade nazificada

1. O proceso de reorganización e adoutramento da sociedade foi rápido e profundo. Isto levouse a cabo a través dos seguintes medios:

a) **Participación (obrigatoria) da poboación** nas distintas organizacións delegadas do partido: Xuventudes Hitlerianas, Fronte do Traballo Alemán, Organización Feminina Nacional. Socialista.

b) **Desfiles nocturnos, marchas con estandartes e uniformes, concentracións** de miles de seguidores, etc. Postas en escena espectaculares para aclamar ao Führer.

c) **Control dos medios de comunicación e difusión de mensaxes claros e sinxelos**, facendo fincapé na “gloria do pobo alemán”

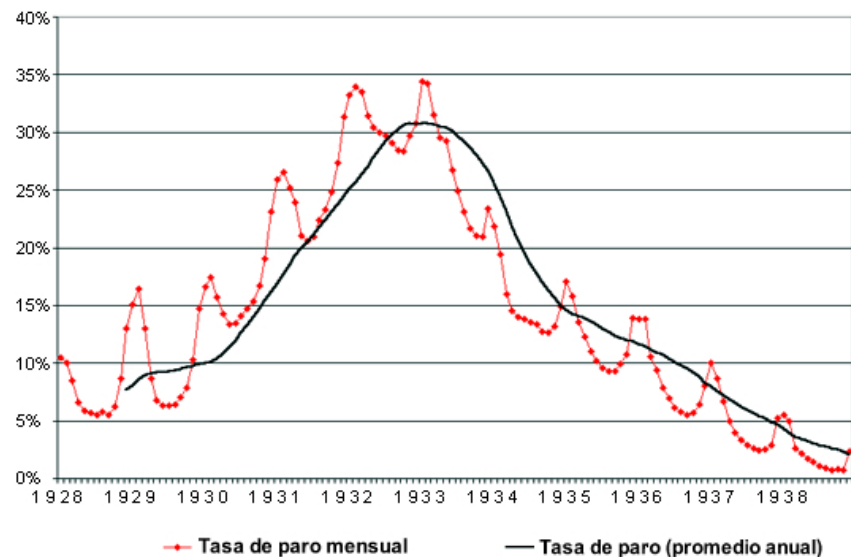
2. A política social e económica do réxime concentrouse en garantir unha superación rápida dos efectos da depresión sobre a base dunha crecente **autarquía produtiva e financeira** que rompese cos vínculos de Alemaña co exterior. Para iso, o Estado debería asumir novas tarefas e funcións:

- ✓ Aprobouse un plan de grandes obras públicas (estradas, portos, redes ferroviarias, etc.)
- ✓ Promoción das industrias siderúrxica, carbonífera e de armamento
- ✓ Aumento do gasto estatal ata un 58%. As grandes empresas da industria pesada alemá (Krupp, Thyssen, IG Farben-Bayer, etc.) foron grandes beneficiarias desta política económica.

- Como resultado destes procesos, o **paro** obreiro **descendeu** radicalmente grazas aos novos empregos en obras públicas e industria pesada, así como ao aumento de soldados do exército. Por outra banda, a política de “**arianización**” da economía tamén contribuíu ao descenso do paro, xa que obrigou os xudeus a desprenderse de empresas e profesións para deixar o seu posto aos alemáns arios desempregados.

TASA DE PARO EN ALEMANIA 1928-1939

Fuente: <http://pages.uoregon.edu/dluebke/Germany342/Unemployment1928-1938.html>

- Eses éxitos socioeconómicos cimentaron un alto grao de **conformidade**, activa ou pasiva, da **poboación alemá** co novo réxime.

3.7. Os éxitos iniciais en política exterior

- A implantación do nazismo en Alemaña non provocou reaccións adversas oficiais por parte do resto de países de Europa, nin sequera por parte da Unión Soviética.
- E iso a pesar de que o réxime nazi comezou a **alterar as bases do sistema internacional** case desde o principio coas súas medidas:
 1. Abandono da Sociedade de Nacións
 2. Retirada da Conferencia de Desarmamento Internacional
 3. Implantación dun réxime económico autárquico
 4. Inicio de rearme masivo violando as cláusulas de Versalles
- As grandes **democracias occidentais** non querían enfrontarse militarmente coa nova Alemaña, por iso practicaron unha política de “pacificación” e busca de acordos con Hitler, que dese satisfacción ás súas demandas máis razoables. Tamén influíu o medo a que outro conflito puidese promover unha **expansión do comunismo**, como sucedera en Rusia durante a IGM.

- Por este motivo, as **accións expansionistas do réxime nazi** foron consentidas polos principais líderes de Europa, ata principios de 1939:

- Plebiscito e unión do Sarre e Alemaña (1934)
- Remilitarización de Renania (1936)
- Axuda militar ao xeneral Franco na Guerra Civil española (1936-1939)
- Converxencia con Mussolini e establecemento do Eixe Roma –Berlín (1936)
- Anexión unilateral de Austria (1938)
- Anexión da rexión dos Sudetes en Checoslovaquia (1938)

Acordos de Múnic sobre Checoslovaquia. Participantes: Mussolini, Hitler e Chamberlain (primeiro ministro británico). Setembro 1938

- Non obstante, a principios de **1939**, cando ameazou con **invadir Polonia** se non se lle entregaba de inmediato o corredor e a cidade de Danzing, as grandes democracias víronse obrigadas fronte á política exterior nazi. Foi o **prólogo da Segunda Guerra Mundial**.

“A finalidade dunha política exterior alemá no presente ten que tender a recobrar a liberdade para o mañá. A cuestión da reintegración dos territorios que perdeu un Estado será sempre, en primeiro termo, a cuestión do restablecemento do poder político e da autonomía da nai patria. Por iso, nun caso dado, os intereses de tales territorios teñen que ser relegados sen miramento fronte ao interese único de recobrar a liberdade do territorio central” (A. Hitler, Mein Kampf, 1925)